

۲۲۲۲

۱

دانشگاه تهران - دانشکده بهداشت

پایان نامه برای دریافت درجه :

ما ستر بهداشت عمومی (M. P. H.)

در رشته :

طب پریت امور بهداشتی

موضوع :

بررسی تسهیلات بهداشتی درمانی استان یزد در سال

۲۵۳۵ شاهنشاهی

پراهنمائی :

جناب آقای دکتر گارکین ساروخانیان استاد محترم دانشکده

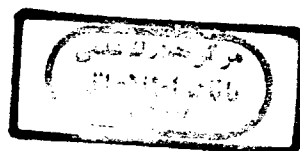
بهداشت

نگارش :

دکتر سید افتخارزاده مدرس

سال تحصیلی :

۲۵۳۴ - ۲۵۳۵

سپاس و تشکر :

پروردگار بزرگ و توانا را سزاوار نیایش است که زندگی موجودات روی زمین را مهیا -
 ساخت و در میان آنها انسانی متفکر بیافرید و به نیروی دانش او را بر موجودات دیگر
 برتری داد ، ما را توفیق و عنایت بخشید تا این شاهکار آفرینش یعنی کاملترین موجود
 زنده روی زمین را بشناسیم و رموز سلامت بدن را با کمک علم و دانش و چنان بصیرتی در یابیم
 که حتی دشمنان نامرئی خویش را دیده و بگذرد ، بپیر آنها را از یاد آورده و حفظ -
 ارزنده ترین سرمایه زندگی یعنی سلامت جسم و روان را در دست گیریم .

پس از آن واجب است که برداشتمندان و اساتید پیشین که عمری را در علم پزشکی
 به تحقیق و تتبع پرداخته اند در روز فرستاده و در مقابل استادان ارجمند معاصر که متاع
 گرانبهای خود را را یگان به ما عرضه داشته اند سر تمظیم فرود آورده و سپاسگزار باشیم
 برای اینجانب موجب بسی افتخار و مباهات است که توفیق یافتن مجدداً پس از
 ۱۰ سال فراغت از دانشکده پزشکی و انجام وظیفه در دوران افتادگی ترین نقاط میهن عزیز
 خود ایران یکسال دیگر در دانشکده بهمداشت در پرتو دانشمندان و اساتید فاضل برای
 حفظ سلامت بیشتر ۸۰ موعان خود کسب علم و دانش و فضیلت نمود و در آینده نیز برای آن
 دسته انسانها نیکه هنوز هم در معیشتی بسیار سخت و موقعیتی محروم از هرگونه تسهیلات
 بهمداشتی زیست مینمایند گامی مؤثر برداشته و آنچنانکه انطباق با فرمان ملوکانش
 در مورد بهمداشت را یگان و درخور شایستگی هموطنان باشد توفیق یا بسم .

در اینجا لازم است فرمایشات شاهنشاه محبوب ایران که در پیام نوروزی ۱۳۲۶ شمسی

یا ۲۵۰۶ شاهنشاهی را بعنوان نمونه ذکر نمایم .

((در تصمیم بهداشت و فرهنگ باید سعی و جدیت شود تا بیسودی و شیوع امراض که هر دو

بزرگترین عامل تخریب و انحطاط زندگی عادی و معنوی هستند از میان برخیزند)) (۱)

۲۳۳

در خاتمه وظیفه خود میدانم از استاد ارجمند جناب آقای دکتر ساروخانیان که در دوره یکساله مدیریت بهمداشت همواره با صفات نیکو و خصائل پسندیده مرا ارشاد و راهنمایی نموده اند تشکر و قدردانی نمایم و با توجه به تحولاتی که سالهای اخیر در امر بهمداشت و درمان پدیدار گشته است بمنظور شناسایی بیشتر از ایشان اجازه خواستم تا با موضوع پایان نامه اینجانب در زمینه بررسی تسهیلات بهمداشتی و درمانی حوزه استان یزد در سال ۳۵-۲۵۳۴ موافقت و اینجانی را یاری و راهنمایی فرمایند.

فصل اول

۱- مقدمه :

شهر یزد یکی از قدیمی ترین شهرهای موجود در ایران است که کمتر دستخوش تغییرات تجری گذشت زمان شده چهره کهن آب و هوای باستانی خود را حفظ کرده است بناهای این شهر که به اقتضای آب و هوا و شرایط اقلیمی باخشت و آجر و سنگ معماری خاص مناطقی کویری ساخته شده هنوز هم پا برجاست .

ساختمانهای یک طبقه با سقف ضربی که از کنار و بالای گنبد های سقفهای خانه ها یک یا چند بادگیر بسوی آسمان کشیده شده منظره کلی این شهر را تشکیل و نشان میدهد . این بادگیرها که از لحاظ معماری و زیبایی جالب توجه است مهمترین وسیله تهویه و خنک کردن اتاقهای کم روزه ساختمانهای شهر یزد میباشد و به مراتب از وسائل مصنوعی دیگر نظیر کولر و پنکه سالمتر و مفید تر است .

نیاز مردم به نگهداری بادگیرها و حوضخانهها و بطور کلی مراعات سبک بنائی قدیمی سر اصلی دیرپائی شهر یزد است به نحویکه کوی برزن و بازار این شهر نیز خود اثر و یادگاری از قرون و اعصار میباشد .

در سایه این وضع آثار باستانی فوق العاده جالب شهر را نیز کمتر در معرض نابودی و تغییرات کلی قرار گرفته و هنوز پا برجاست و امروزه شهر یزد یکی از نقاط تماشائی و دارای جاذبه جهانگردی است که همه ساله عده کثیری سیاح داخلی و خارجی را بخود جلب مینماید .

در دوران انقلاب شاه و مردم منطقه کویری یزد از پیشرفت های سریع صنعتی

و اقتصادی برخوردار گردیده و گسترش قابل توجه داشته است بهمین علت در سال ۱۳۴۹ شمسی مطابق با ۲۵۲۹ شاهنشاهی فرمانداری کل یزد باستان تبدیل شد و از امکانات و موقعیتهای خاص برخوردار گردید . (۲)

۲-۱. اطلاعات کلی درباره استان یزد :

استان یزد در مرکز ایران بین کویرهای نمک و لوط قرار گرفته و بعلت واقع شدن بر سر راه تهران بند عباس و کرمان دارای اهمیت ارتباطی و بازرگانی است بعلت اهمیتی که مرکز استان دارد لازمت مختصری از سابقه تاریخی آن ذکر گردد .

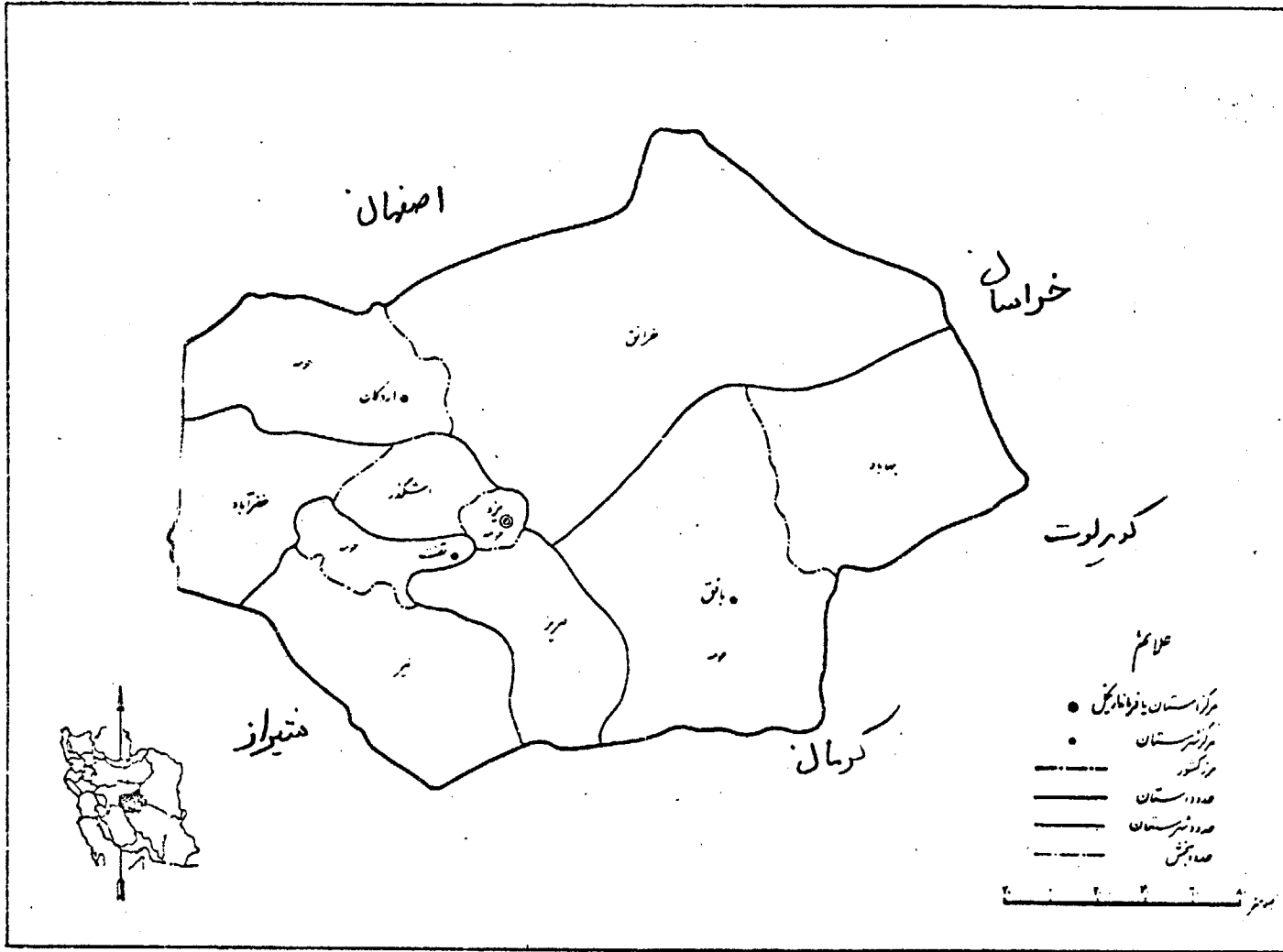
اهمیت تاریخ یزد قدمت و کهنگی آنست مسلماً هزار سال پیش از اسلام این شهر بر پا بوده است مؤلفین تاریخ جعفری و جامع‌فیدی بنای اولیه این شهر را از زمان اسکندر مقدونی قلمداد کرده‌اند بدین لحاظ که اینجا بزندان اسکندر مشهور شده است سپس بتدریج توسط مستحفظین وزند انبیا نی که از ری باین محل اقامت یافته بودند رو بآبادی گذاشت .

بقول مرحوم آیتی مؤلف آتشکده یزدان یا تاریخ یزد این زندان هنگامی ساخته شد که در نزدیکی آن شهر یا ایالتی مهم که باید همان (ایساتیس) یا فرافر - باشد وجود داشته و بقول مشیرالدوله پیرنیا (در تاریخ ایران باستان) ایساتیس در قلمرو مملکت مادها بود که کورش کبیر پس از آنکه دولت مادها را منقرض ساخت این ایالت را بکشور خود منضم نمود که در پنج کیلومتری یزد فعلی بود و در حفاری که انجام شده است گورهای کهنه و ظروف شکسته دیده شده که شاید بوسیله سیل ویران شده و مردم آن بقرا اطراف رفته‌اند تا اینکه زمان اسکندر مجدد آن رو بآبادی نهاد است . (۳)

بطور کلی تاریخ یزد بدستی معلوم نیست لیکن باستاند کتب تاریخ و آثار - باستانی در زمان امرای یلمی حصار بندی شده است و در قرن هفتم و هشتم بناهای بسیار زیبا و معتبر از جمله مدارس رکنیه - کمالیه - شمسیه - ضیائیه و دارالشفاء که هنوز اصالت و سبک معماری خود را حفظ کرده‌اند ساخته شده است .

نقشه فرمانداری کل یزد به تفکیک شهرستان و بخش

(۷)

از اهم آثار یا ستانی یزد که همیشه شیفتگان به تاریخ و فرهنگ را بسوی خود -

کشانده است مسجد جامع کبیر - بقعه سید رکن الدین - مدرسه شهاب الدین قاسم طراز (مسجد شاه ابوالقاسم) مدرسه و خانه حسینیان برج و باروی قدیمی شهر بقعه دوازده امام - مدرسه ضیائیه (زندان اسکندر) بقعه شیخ احمد و شیخ محمد فهادان ، گنبد مصلی عتیق - مسجد ملا اسماعیل - مسجد ریگ - مصلی صفدرخان - مسجد امیر چقماق - میدان و تکیه امیر چقماق - مدرسه یا خانقاه یا بقعه سید شمس الدین و باغ دولت آباد و مسجد شاه ولی تفت میاشد . (۲)

دارالمعباده یزد در زمان اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر بلقب گلستان پهلوی ملقب و مفتخر گردید این شهر که در تواریخ بنام ایساتیس یا فرافرو آتشکده یزدان معروف است آنرا شهر باد گیرها ، پایتخت کویر ، منچستر ایران و شهر کارو کوشش نامیده اند شهر یزد در حاشیه کویر لوت و در معرض ریگهای روان آن که بشکل طوفان های ناراحت کننده در ایام بهار تظاهر مینماید قرار دارد .

این استان دارای چهار فرمانداری دارد کان - تفت - بافق و شهرستان یزد - میاشد ، دارای ۱۰ بخشداری و ۸ شهرداری ۲۳۰ انجمن ده ۱۲ خانه فرهنگ - روستائی ۱۰ مهد کودک ۲۲ شرکت تعاونی روستائی ۱۴ شرکت تعاونی شهری ۷ شورای داری و ۱۴۶ خانه انصاف و ۱۸ دهستان میاشد (۲)

بر اساس سرشماری آبانماه ۱۳۴۵ این ناحیه دارای ۲۸۱۱۶۰ نفر جمعیت با تراکمی حدود ۵ نفر در کیلومتر مربع است از کل این جمعیت ۳/۴۳ درصد شهرنشین ۷/۵۵ درصد روستائین بوده اند و در برابر هر ۱۰۰ نفر زن ۹۹/۹ نفر مرد وجود داشته است . (۵)

۳- موقعیت جغرافیائی استان یزد .

۳-۱- حدود و موقعیت : استان یزد در جنوب شرقی تهران و مرکز ایران بین ۴۵ درجه و ۲۴ دقیقه طول شرقی و ۳۱ درجه و ۳۵ دقیقه عرض شمالی در دره و سیمی رو بسمت کوههای ننگ ولوت واقع شده و محدود است :

از طرف شمال به کوه پیر ننگ (طیس) از طرف مشرق به کوه پیر لوت (رفسنجان) از طرف جنوب بکرمان و فارس (آبادیه) و از مغرب با صفهان (نائین) وسعت آن - قریب ۶۸۹۶ کیلومتر مربع و ارتفاع از سطح دریا ۳۳۳۳ متر و فاصله آن تا تهران ۶۶۷ کیلومتر میباشد .

۳-۲- کوههای یزد :

اطراف یزد را کوههای متعددی فراگرفته که همگی منشعب از شیرکوه میباشد - ارتفاع شیرکوه ۴۰۷۵ متر است و در آنجا همیشه از برق پدیده شیده شده و مانند رنک شیر سفید است .

بیلا قهای یزد که باعث ابل هوا معروف میباشند همگی در دامنه شیرکوه در سه منطقه پشتکوه - میانکوه - پیشکوه قرار گرفته اند که در فصل تابستان عده ای از مردم برای فرار از گرما بدانجا پناه میبرند .

۳-۳- آبوهوا :

یزد را میتوان از نظر آبوهوا بدو منطقه مشخص تقسیم نمود .

۳-۳-۱- ناحیه جلگه ای :

ناحیه جلگه ای که رو بسمت کوه پیر بین کوههای شیرکوه و خرانق قرار گرفته دارای

آب و هوای صحرائی است یعنی تاہستانہای آن گرم و خشک و زمستانہای آن سرد و خشک میباشد
اختلاف درجہ حرارت بین فصول و شبانہ روز زیاد میباشد و بہ علت خشکی ہوا رودخانہای
در این منطقہ وجود ندارد و آب مصرفی از طریق قنات و چاہہای عمیق تاہمین میگردد .

۳-۲- ناحیہ کوهستانی :

ناحیہ کوهستانی کہ شامل کلیہ ییلاقہای یزد میباشد دارای آب و ہوا تقریباً نیمہ
صحرائی است یعنی زمستانہا بہ شدت سرد بودہ و ریزش ہای جوی بیشتر بہ صورت برف میا
شد
ولی دارای تاہستانہای نسبتاً ملایم است و آب آن از چشمہ و قنات تاہمین میشود . (۳)
۳-۴- ارتفاعات :

الف - راہ اسفالتہ درجہ یک یزد بہ کرمان کہ معبر مہم شرق و جنوب شرقی کشور
است بطول ۳۲۲ کیلومتر .

ب- راہ اسفالتہ درجہ یک یزد بہ نائین کہ استان یزد و جنوب شرقی کشور را بہ مرکز
مملکت متصل میکند بطول ۱۸۰ کیلومتر کہ دارای ۲۴ پارکینگ و یک پاسگاہ پلیس راہ میباشد
ج- راہ اسفالتہ یزد تفت بطول ۲۳ کیلومتر .

د- راہ اسفالتہ اردکان بہ میبد بطول ۱۲ کیلومتر وارد کان بہ بغروئیہ بطول ۱۰ کیلو
متر
ه- راہ اسفالتہ در دست ساختمان
یزد بہ باقہ بطول ۹۹ کیلومتر .

تفت بہ دہ بالا - طرزجان ۲۵ کیلومتر ، تفت بہ علی آباد بطول ۳۳ کیلومتر - راہ بین انار
شہر بابک سیرجان .

و ضمناً در حوزہ استان یزد حدود ۱۰۰۰ کیلومتر راہہای شنی وجود دارد کہ بطور مستمر
تسطیح و شن ریزی اصلاح و تغییر مسیر میشود مثل :

راه یزد به بافق ۹۹ کیلومتر مهریز به دهشیر ۱۰۰ کیلومتر راه دیگری از قدیم الایام یزد را از طریق طبس بخراسان متصل مینمورد که اکنون نیز موجود و مهند سین مشاور مشغول مطالعه برای احداث راه اساسی در این مسیر و بین یزد دهشیر و سورمق میباشند .

ز : راه آهن سرتاسری تهران اصفهان یزد زرنند کرمان و بالعکس و همچنین راه -
هوایی .

ح - ارتباط جمعی :

- ۱- تلفن : پیوستن یزد ، شهرستانهای اردکان میبد بافق به شبکه سرتاسری .
 - ۲- راد یوتلوویزیون ملی ایران ، مرکز یزد .
- شبکه مخابرات و راد یوتلوویزیون ایران که از لحاظ فنی سهم ارتباط دارند دارای -
آنچنان عظمتی است که قابل بحث و گفتگو نیست مسئله مخابرات در عصر کنونی و مخصوصاً
پراز استفاده از اختراعات جدید و ماشواره ها که به سحر و جاد و بیشتر شباهت دارد تا یک
عمل انسانی یکی دیگر از مظاهر انقلاب توسعه و تکمیل واحد مخابرات در کشور است که از
جدید ترین و بهترین وسائل و ابزار استفاده شده و در مدتی کمتر از ده سال تمام نقاط -
گسترده و دور افتاده مملکت را بهم متصل نموده است .
- باختصار بگوئیم و بگذریم که (اینهمه آوازهها از شه بود) و مردم کنونی ایران احساس -
سر بلندی و افتخار مینمایند که در عصر شاهنشاهی بیدار دل و هوشیار و دانشمند و پرکار
زندگی میکنند ، که در سایه کشور داریش از تمام مواهب زندگی و از رفاه عمومی کامل : نظیر مردم
کشورهای پیشرفته جهان برخوردارند . و شبکه مخابرات و راد یوتلوویزیون ایران خصوصاً یزد
یکی از هزاران هزارگامی است که برای پیشرفت این مملکت برداشته شده است (۲)

کشاورزی و دامپروری

در یزد بعلمت شوره زار بودن و خشکی هوا و کمی آب کشاورزی آنطور که باید و شاید پیشرفت ننموده است، گرچه در سالهای اخیر بعلمت حفر چاههای عمیق بفعالیتهای کشاورزی توجه بیشتری شده ولی کشاورزی یزد با صرف زحمت زیاد محصول کمی از زمین برداشت میکند محصولات غذائی آن عبارتند از: گندم و جو که احتیاجات منطقه را برآورده نمیکند و کمبود آنها استان فارس تا مین مینماید علاوه بر این سیب زمینی، حبوبات، خرما، سبزیجات انواع میوه که بعضی از آنها مثل گرد و بادام ^{بسته} بخارج از استان صادر میگردد.

از محصولات صنعتی، پنبه، کتیرا، انقوزه، تریاک، روناس و مقدار کمی تنباکورا میتوان نام برد.

دام پروری بعلمت خشکی هوا رونقی ندارد.

تربیت کرم ابریشم، یزد با داشتن توتستانهای زیاد از مراکز مهم پرورش کرم ابریشم بشمار -

میروند که از آن پارچههای حریر و زربفت یزد معروفیت جهانی دارد.

کانها و صنایع:

یزد از لحاظ معادن زیرزمینی نسبتاً غنی و مهمترین آنها عبارتند از:

آهن سرب و روی (۶۰۰۰۰ تن) سنگ نیک (۱۰۰۰۰ تن) سنگ گچ (۱۱۱۱۱ تن) و ذغال سنگ و مس و سنگ مرمر (توران پشت) کائولید و گل سفید

صنایع:

صنایع دستی یزد: پارچههای دست باف ۳ میلیون متر در سال کالای سرامیک با ارزش

۱۶۰۰۰۰ ریال کالای حصیری ۴۸۰۰۰۰ ریال کالای چرمی ۵۰۰۰۰۰ ریال زیلو میزبان

۲۸۰۰ تن با ارزش ۳۹۲ میلیون ریال قالی بمیزان ۴۵۰۰۰۰ متر مربع همچنین زرگری مسگری و

شیرین سازی رامیتوان نام برد ، مهمترین کارخانه های ریسندگی یزد عبارتند از :

اقبال - آقا - ریسکار - نسا جان - جنوب - درخشان کارخانه های بافندگی عبارتند از :

درخشان - افشار - شرق یزد - باف - جنوب نسا جان و همچنین کارخانه های نایلون تکس و نایلون کار علاوه بر این درهما کارخانه دیگر نسا جان و ریسندگی و صدها کارگاه های - کوچک خانگی در محلات مختلف یزد وجود دارد بدین لحاظ میتوان یزد را منبسطترین ایوان - نامید .

کارخانه های دیگر یزد عبارتند از : پنبه پاک کنی - آرد سازی - یخ سازی ، قند سازی پروفیل سازی - موزائیک سازی - بادکنک سازی و مونتاژ راد یو ، ظرفیت سیلوی یزد که تمام ماشین آلات آن طبق قرارداد از شوری خریداری شده ۸ هزار تن میباشد که تا ۱۲ هزار تن قابلیت افزایش دارد (۴)

۳-۶- زبان اهالی فارس مخصوص است که نمونه شعری از آقای دکتر جلا کیان نقل میگردد و رباعی مده اقد ه این زلف چلغته

بیزار که و بر بشن ملت یخیده شلفته

این بی همه چیزی که رقیبوم شده ام شو

زنجیر مزمن اقد تو فرقتی که پسته (۳)

تعدادی بزبان زرتشتی تکلم می کنند

۳-۷- مذہبت : غیر از اقلیت های مذہبی زرتشتی و یهودی بقیه شیمه اثنی عشری میباشند جدول شماره ۱ جمعیت فرمانداریکل یزد برحسب دین و مذہب در سال ۱۳۴۵

جنس	جمعیت	مسلمان	زرتشتی	کلیعی	مسیحی			سایر ادیان
					ارمنی	آسوری	سایر	
مرد	۲۸۱۱۵۸	۲۷۴۵۸۱	۴۹۳۳	۶۵۷	۳۲	۵	۳۳	۹۱۷
مرد	۱۳۹۸۳۱	۱۳۶۷۲۲	۲۳۱۲	۳۰۳	۱۶	۴	۲۴	۴۵۰
زن	۱۴۱۳۲۷	۱۳۷۸۵۹	۲۶۲۱	۳۵۴	۱۶	۱	۹	۴۶۷

مآخذ مرکز آمار ایران

۴- خصوصیات: د. موگرافیک و اجتماعی جمعیت استان یزد

بر اساس سرشماری آبانماه ۱۳۴۵ این ناحیه دارای ۲۸۱۱۶۰ نفر جمعیت با تراکمی حدود ۵ نفر در یک کیلومتر مربع است از کل این جمعیت ۳/۴ درصد شهرنشین و ۷/۵۵ درصد روستائین بوده اند و در برابر هر ۱۰۰ نفر زن ۹۹/۹ نفر مرد وجود داشته است طبق آخرین تقسیمات کشوری این فرمانداری یکل شامل ۴ شهرستان ۸-شهر ۱۰ بخش و ۱۸- دهستان میباشد.

جدول ۲- آخرین تقسیمات کشوری استان یزد

شهرستان	تعداد شهر	تعداد بخش	تعداد دهستان	تعداد آباری دارای سکنه و خالی از سکنه سال ۱۳۴۵
جمع کل	۸	۱۰	۱۸	۱۹۵۴
یزد	۴	۴	۶	۱۹۵۴
اردکان	۲	۲	۴	۰۰۰۰
تفت	۱	۲	۶	۰۰۰۰
بافق	۱	۲	۲	۰۰۰۰

مآخذ وزارت کشور (۵)

جدول ۳- جمعیت شهری و روستائی و میزان شهرنشین استان یزد در سال ۱۳۴۵

استان	جمعیت کل	جمعیت شهری		جمعیت روستائی
		تعداد	میزان شهرنشین	
یزد	۲۸۱۱۶۰	۱۲۴۵۴۲	۴۴/۳	۱۵۶۶۱۸

مآخذ - مرکز آمار ایران - نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۴۵ (۹)

جدول شماره ۴ جمعیت ساکن شهری و روستائی استان یزد بر حسب جنس سال ۱۳۴۵
واحد: ۱۰۰ نفر

شهر	جمعیت	مرد	زن	نسبت جنس مرد زن
استان یزد	۲۸۱۱	۱۳۹۸	۱۴۱۳	۹۸/۹
یزد	۹۳۲	۴۶۳	۴۶۹	۹۸/۸
اردکان	۱۴۳	۷۰	۷۳	۹۶/۵
نفت	۶۷	۳۲	۳۴	۹۴/۶
بافق	۵۳	۲۷	۲۶	۱۰۱/۸
بندار آبار	۵۰	۲۵	۲۵	۹۹/۶
کل منطق روستائی	۱۵۶۶	۷۸۰	۷۸۶	۹۹/۳

ماخذ - مرکز آمار ایران (۵)

جدول شماره ۵ - پیش بینی جمعیت استان یزد در سال ۲۰۳۴ طبق فرمول $P_t = P_0(1+r)^T$

با رشد ۳/۲٪

استان	جمعیت	جمعیت شهری		جمعیت روستائی
		تعداد	میزان شهرنشین	
یزد	۳۷۳۳۰۰	۱۶۵۳۳۶	۴۴/۳	۲۰۷۹۶۴

نظر باینکه وقایع حیاتی سال ۲۰۳۴ در رس نبود جدول سال ۲۰۳۳ درج میگردد
جدول شماره ۶ وقایع حیاتی ثبت شده استان یزد سال ۲۰۳۳

استان	موالید	مردگان	ازدواج	طلاق
یزد	۱۲۰۰۶	۲۱۶۹	۳۳۵۹	۱۲۹

ماخذ ثبت احوال کل کشور (۹)